

ANEKS

Scenariusz wywiadu

Scenariusz wywiadu składa się z części wspólnej dla wszystkich grup oraz z bloków tematycznych dla poszczególnych grup. Poniżej prezentujemy część wspólną, a następnie bloki grupowe (nie powtarzając już części wspólnej). Scenariusz wyznaczał raczej ramy rozmowy niż sztywno określał jej przebieg. Moderator miał dużo swobody: z kilkoma wyjątkami mógł poruszać opisywane zagadnienia w dowolnej kolejności, modyfikować brzmienie pytań lub dodawać pytania od siebie tak, aby rozmowa toczyła się możliwie naturalnie – w rytmie, który nadawali jej sami badani.

Badani byli informowani o tym, że projekt dotyczy uczestnictwa w kulturze i sposobów spędzania czasu wolnego. Chociaż badanie było poświęcone przede wszystkim książkom, prezentowaliśmy jego cel jako związany z uczestnictwem w kulturze książki w ogóle, by móc trafniej ocenić, jakie miejsce wśród codziennych i ulubionych zajęć zajmuje czytanie książek. Wywiady były anonimowe, nagrywane i obserwowane zza lustra weneckiego przez badaczy. Badani byli informowani o tych okolicznościach przed rozpoczęciem rozmowy.

Scenariusz wywiadu prezentujemy w formie listy wątków oraz przykładowych pytań, które pojawiały się w wątkach. Kursywą wyróżniliśmy wyjaśnienia dotyczące celu zadawanych pytań, a także najważniejsze wskazówki dla moderatora.

I. Część wspólna dla wszystkich grup

1. Prezentacja uczestników

Prezentacja moderatora i zasad spotkania (poufność, nagrywanie, lustro weneckie).

Przedstawienie uczestników – imię, czym się zajmują, sytuacja rodzinna.

Wyjaśnienie, że rozmowa będzie dotyczyła sposobów spędzania czasu wolnego.

2. Czas wolny i zabijanie czasu

Idealny dzień

Wyobraźmy sobie, że macie wolny dzień, jest to dowolny dzień w roku. Możecie spędzić go w dowolnym miejscu, robiąc to, na co tylko macie ochotę. Opowiedzcie w jaki sposób byście go spędzili od rana do wieczora?

Październikowa sobota

Pomyślcie teraz o październikowej sobocie. Akurat nie macie żadnych obowiązków. Jak zazwyczaj spędzacie takie dni – od rana do wieczora?

Jak zazwyczaj spędzacie takie dni?

Dzień wakacyjny

Pomyślcie teraz o przyjemnym dniu wakacyjnym. W jaki sposób go spędzacie od rana do wieczora? Co robicie? Gdzie przebywacie? Co macie ze sobą?

Pytanie zadawano tylko w przypadku, gdy idealny dzień nie był dniem wakacyjnym.

Zabijanie czasu

Pomyślcie teraz o trzygodzinnej podróży pociągiem lub konieczności oczekiwania w długiej kolejce na konsultację u lekarza. Jak zwykle spędzacie taki czas?

W całym wątku moderator nie powinien sam z siebie wspominać o książkach lub o czytaniu.

3. Od informacji po opowieści

„Informacje o podróży”

Wyobraźcie sobie, że wybieracie się w podróż do kraju, w którym jeszcze nie byliście. Gdzie szukalibyście informacji o nim? Dlaczego właśnie tam?

Gdzie w takich sytuacjach można znaleźć informacje najszybciej? Dlaczego tam?

Gdzie znaleźć najrzetelniejsze informacje? Dlaczego tam?

Gdzie szukalibyście informacji najbardziej praktycznych? Dlaczego tam?

Wiedza o historii

Wyobraźcie sobie, że w waszej miejscowości organizowane są obchody rocznicy zakończenia II wojny światowej. Gdybyście chcieli dowiedzieć się więcej o upamiętnianych bohaterach i wydarzeniach – gdzie szukalibyście wiedzy na ich temat? Dlaczego tam?

Jakich informacji byście szukali?

Gdzie można znaleźć rzetelną wiedzę na ten temat? Dlaczego tam?

Co jest ciekawym źródłem wiedzy na ten temat? Dlaczego to?

Gdzie powinien szukać takiej wiedzy ktoś, kto wie mało? A gdzie ktoś – kto dużo już o tym wie?

Mądrość

Rozmawialiśmy o poszukiwaniu informacji i wiedzy, a teraz chcę zapytać o coś bardziej ogólnego. Czasami mówimy o kimś, że jest „mądrym człowiekiem”. Co to znaczy?

Podajcie przykład osoby, którą wy osobiście uważacie za osobę mądrą? Opiszcie taką osobę. Na czym polega mądrość tej osoby?

Pouczone opowieści

Zdarza się, że czegoś nas w życiu nauczy jakaś opowieść. Że dzięki temu, że poznamy jakąś historię zmieniamy się trochę sami lub dowiadujemy czegoś cennego o świecie.

Pomyślcie o takich pouczających historiach, które Wam dużo dały. Czego uczyły te historie? Co sprawiło, że były one dla was pouczające?

Fajne historie

A jakie historie uznałobyście za fajne, atrakcyjne, interesujące, dające przyjemność? Podajcie jakieś przykłady.

Co sprawia, że te historie są dla was fajne, atrakcyjne, interesujące, dające wam przyjemność?

Dobrze opowiadać

Czasem się zdarza, że dwie osoby opowiadają lub opisują tę samą historię i okazuje się, że jedna robi to lepiej, a druga gorzej. Zdarza się też, że ktoś potrafi z pozoru nudną historię przedstawić tak, że nikt się nie nudzi.

Wymieńcie przykład jakiegoś szczególnie utalentowanego opowiadającego historyjki.

W jaki sposób ta osoba opowiada, że nikt się nie nudzi?

W całym wątku moderator nie powinien sam z siebie wspominać o książkach lub o czytaniu.

4. Wprowadzenie pytań o książki: rola i wartość książek

Rozmawialiśmy do tej pory o czasie wolnym – tym wymarzonym i bardziej zwyczajnym, o zdobywaniu informacji, wiedzy czy mądrości, a także o tym, co czerpiemy z opowieści. Dalsza część naszej rozmowy będzie dotyczyła przede wszystkim książek i czytania. Zanim do niej przejdziemy, chciałabym jednak zapytać Was, czy sądzicie, że książki w ogóle jeszcze warto czytać? Dlaczego / po co warto czytać? dlaczego nie warto?

A czy książki jakoś wiążą się z tym, o czym mówiliśmy do tej pory? (Czy książki należą do atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego? A może pozwalają zabić dobrze czas? Czy są dla nas nadal źródłem informacji? Czy raczej mądrości lub wiedzy? Czy książki jakoś nas wychowują? Albo potrafią dać nam przyjemność?)

Moderator dopytywał o wątki, w których pojawiło się szczególnie mało i szczególnie dużo książek. Od pytań 1, 2 i 3 (w niezmienionej kolejności) rozpoczynał się każdy wywiad.

5. Prototyp książki

Co to jest książka?

Macie przed sobą przeróżne pozycje. Proszę, żebyście pracując wspólnie, podzielili je na 3 grupy – takie, które są dla Was w 100% książkami, takie, które najmniej pasują Wam do wyobrażenia o książce i takie pośrodku, które trochę pasują, a trochę nie do Waszego wyobrażenia o książce.

Przed rozpoczęciem zadania moderator kładł na stole 23 książki w sposób widoczny dla wszystkich bez narzucania hierarchii. Gdy badania dzieli książki na grupy, moderator prosił o uzasadnienie ich wyborów i zachęcał ich do dyskusji. Gdy wykonali zadanie jeszcze raz prosił ich o uzasadnienie wyboru „książki stuprocentowej” i „nie-książki”.

Pan Tadeusz

Ktoś, kto chce poznać *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza może to dzisiaj zrobić na wiele sposobów. Na zdjęciach widać, jak można to zrobić. Ktoś czyta z papierowej książki, ktoś z komputera, ktoś inny z komórki, a ktoś ze specjalnego czytnika, ktoś jeszcze inny ogląda film, a tu mamy kogoś, kto tej książki słucha w audiobooku.

Podobnie jak w poprzednim zadaniu podzielcie te przedmioty na trzy grupy. Sposoby najbardziej odpowiednie, żeby poznać *Pana Tadeusza*, najmniej odpowiednie i pośrednie.

Po wykonaniu zadania.

W tej grupie mamy takie obrazki (wymienić indeksy literowe). Dlaczego te sposoby są najbardziej odpowiednie? Co ewentualnie traci się, korzystając z tych sposobów?

A te najmniej odpowiednie?

A w tych co jest odpowiedniego by poznać *Pana Tadeusza*, a co nie?

Czy uważacie, że jakiś sposób jest najlepszy bądź najbardziej odpowiedni? Który jest lepszy? W czym jest lepszy od innych? A w czym gorszy?

Przed rozpoczęciem zadania moderator wykladał na stół plansze ze zdjęciami osób czytających teksty na różnych nośnikach.

6. Technologie czytelnicze – wizje przyszłości

Biblioteka przyszłości

Przenieśmy się teraz wyobrażeniami kilkanaście lat w przyszłość. Jak Waszym zdaniem będzie wyglądać biblioteka za 20 lat 40 lat?

Jaką rolę w takiej bibliotece będzie pełnił bibliotekarz? A jaką rolę będzie pełnił czytelnik?

Czy będziecie korzystać z takiej biblioteki? W jaki sposób?

A czy obecnie korzystacie z jakiejś biblioteki? Jakiej (szkolnej? miejskiej? innej?) w jakim celu? (wypożyczanie do domu, czytanie lub nauka na miejscu)

Jeśli nie korzystacie to, dlaczego tego nie robicie?

Co musiałyby mieć biblioteka albo jaka musiała by być, aby do niej przyszli/przyszły?

W przypadku młodszych badanych moderator prosił o wybiegnięcie w przyszłość o 20 lat, a w przypadku starszych – o 40.

Elektroniczny kataklizm

Wyobraźcie sobie teraz, że dowiadujecie się, że za miesiąc znikają wszystkie komputery osobiste, tablety i smartfony, wyparowuje internet – stan technologii wraca do roku 1980. Jak przygotowalibyście się na te zmiany?

Jak zmieniłoby się Wasze życie po tej zmianie?

Czego najbardziej by Wam brakowało?

7. Wychowanie do czytania

Chciałabym przez chwilę porozmawiać o tym jak rodzi się zamiłowanie do czytania.

Bliźniak-czytelnik

Oto Wasz bliźniak Marcin / Anna [w zależności od płci badanych] – osoba, która jest bardzo do Was podobna. Jest w tym samym wieku, mieszka w tym samym mieście, ma ten sam poziom wykształcenia i robi mniej więcej te same rzeczy co Wy. Jedną z jej wyjątkowych cech jest to, że spędza czas wolny najchętniej na czytaniu.

Skąd wzięło się jej zamiłowanie do czytania? Podajcie kilka cech (co najmniej trzy) „bliźniaka”, które nie są związane z książkami ani czytaniem.

W jaki sposób Waszym zdaniem kształtuje się w dzieciach i młodzieży zamiłowanie do książek?

A dlaczego waszym zdaniem osoby podobne do was nie czytają?

Celem zadania jest rekonstrukcja potocznych wyobrażeń o socjalizacji czytelniczej i społecznych reprezentacji związanych z czytaniem

Znaczący inni w socjalizacji czytelniczej

Czy w Waszym życiu były osoby, które potrafiły zachęcić Was do czytania, które przedstawiały książki jako coś ciekawego?

A czy były osoby, które przeciwnie zniechęcały Was do czytania?

Czym zadaniem powinno być kształtowanie w dzieciach i młodzieży zamiłowania do książek?

Powinności szkoły

Chciałabym teraz przez chwilę porozmawiać o szkole. Obowiązek szkolny sprawia, że wszystkie dzieci muszą w szkole od czasu do czasu coś czytać – choćby szkolne lektury. Badania pokazują jednak, że wiele osób przestaje czytać książki, jak tylko skończy szkołę. Jak wam się wydaje z czego to wynika?

Jaką rolę w dzisiejszych czasach szkoła powinna według Was odgrywać w przygotowaniu czy wychowaniu do czytania? Co powinno być jej zadaniem?

Lekcje polskiego

Kiedy myślicie szkolne lektury, jakie są wasze pierwsze skojarzenia? Jakie jeszcze?

Opiszcie swoje doświadczenia z czytaniem lektur szkolnych. Czy czytaliście/ czytaacie lektury, czy staraliście się tego unikać? Czy łatwo było uniknąć ich lektury?

Co was zachęcało? A co zniechęcało do czytania lektur?

Czy któraś z czytanych lub omawianych książek była dla Was ważna? Jaka? Dlaczego akurat ta?

Co myślicie o doborze lektur? Czy lektury obowiązkowe zachęcały Was do czytania czy zniechęcały? Czy w ogóle lektury szkolne mogą być atrakcyjne i od czego to zależy?

Czy omawianie lektur na lekcjach polskiego raczej was zachęcało czy zniechęcało do czytania lektur? Dlaczego tak/nie?

Jaką funkcję powinny według Was pełnić lekcje polskiego?

Badani niebędących uczniami byli pytani o przeszłość, a uczniowie o teraźniejszość

8. Strategie promocji czytania książek

Ocena materiałów promocyjnych

Mamy tu kilkanaście projektów plakatów promujących czytelnictwo. Proszę je spokojnie obejrzeć.

Który z tych projektów podoba się Wam osobiście? Zapiszcie na kartkach swoje indywidualne wybory.

Dlaczego przemawia do Was bardziej niż inne? Co go wyróżnia?

Dowiadujecie się, że w Waszym mieście / dzielnicy ma zawisnąć billboard promujący czytelnictwo. Czy może się na nim znaleźć któryś z tych projektów. Który z projektów uważacie za najbardziej odpowiedni? Dlaczego?

Przed rozpoczęciem zadania moderator wykladał na stół projekty plakatów promujących czytelnictwo. Zadanie w każdym z wywiadów było ostatnie.

II. Pytania dla poszczególnych grup

Grupy: nieczytający młodzi mężczyźni po studiach i studentki-humanistki

Mody

Czy rozmawiacie ze swoimi znajomymi o książkach, filmach, serialach, zespołach?

Jeśli – tak? Co teraz jest gorącym tematem, na co jest teraz moda?

Co to znaczy „być na bieżąco” w sprawach kultury?

Dopytać: jaką rolę odgrywa tu literatura?

Kanony

Wyobraźcie sobie, że jesteście ekspertami od kultury polskiej i musicie zastanowić się jak powinien wyglądać przedmiot „Lekcje kultury polskiej”, który zastąpiłby lekcje języka polskiego w gimnazjum i liceum. Co dzieci i młodzież uczyłyby się na tym przedmiocie? Jaki byłby program? Dopytać: jakie miejsce zajmowałaby literatura na tym przedmiocie?

Celem zadania jest zbadanie wyobrażenia badanych na temat kanonów kulturowych i miejsca, jakie powinna zajmować wśród nich literatura

Grupa: czytelniczek romansów

Dobra książka

Co Waszym zdaniem znaczy „dobra książka”, czym jest dla Was? Jakiej powinna mieć cechy, czym powinna się charakteryzować?

Co czytanie takiej książki powinno Wam dawać? Na jakie potrzeby powinno odpowiadać?

Rozmowy o książkach

Czy osobiście rozmawiacie z kimś o książkach? Co dają Wam takie rozmowy? Jak wpływają na to co czytacie, na Wasze wybory?

Po co rozmawia się o książkach? Czy są jakieś książki, o których po prostu trzeba z kimś porozmawiać? Jakież?

Czy są takie książki, które lepiej czytać w samotności? Jakież?

Źródła książek

Skąd dziś najlepiej brać książki? A skąd wy je bierzecie?

Skąd czerpicie informacje o książkach? Dopytać o nieformalne źródła – wymienianie książek wśród znajomych, ściąganie ich z internetu (poza źródłami oficjalnymi jak biblioteki i księgarnie).

Grupa: wykształceni seniorzy

Eksperti ds. czytelnictwa książek

Wyniki badań od lat pokazują, że poziom czytelnictwa jest najniższy wśród emerytów. Czy Państwa zdaniem należy promować czytelnictwo wśród osób starszych? W jaki sposób należy to robić?

Czy coś się zmieniło w Państwa zwyczajach czytelniczych jakoś wraz z przejściem na emeryturę? Co się zmieniło?

Eksperti ds. nowych mediów wśród osób starszych

Zapewne Państwo wiecie, że kompetencje komputerowe są najniższe wśród osób starszych. Osób w dojrzałym wieku najczęściej dotyczy też zjawisko wykluczenia cyfrowego – rzadziej mają dostęp do internetu, rzadziej korzystają z nowych technologii.

Jak myślicie dlaczego tak jest?

Czy Państwa zdaniem należy promować rozwój kompetencji cyfrowych wśród osób starszych? Dlaczego to jest ważne? W jaki sposób należy to robić?

Źródła książek

Skąd dziś najlepiej brać książki? A skąd Państwo je bierzecie?

Skąd czerpicie informacje o książkach? Dopytać o nieformalne źródła – wymienianie książek wśród znajomych, ściąganie ich z internetu (poza źródłami oficjalnymi jak biblioteki i księgarnie).

Grupa: maturzyści z Puław, z Warszawy i gimnazjaliści**Dobra książka**

Co Waszym zdaniem znaczy „dobra książka”, czym jest dla Was? Jakiej powinna mieć cechy, czym powinna się charakteryzować?

Co czytanie takiej książki powinno Wam dawać? Na jakie potrzeby powinno odpowiadać?

Aspiracje życiowe

A teraz porozmawiajmy o Waszej przyszłości. Jak wyobrażacie sobie siebie za 10 lat? Co będziecie robić? Co będziecie mieć? Kim będziecie?

Celem zadania było poznanie życiowych aspiracji badanych i związku tych aspiracji z wiedzą, kulturą, nauką (dziedzinami, w których książki są wciąż ważne).

Rodzice jako wychowawcy

Jak sądzicie, na kogo starają się Was wychować Wasi rodzice? Co robią, do czego was namawiają? Co jest dla nich ważne? Na co kładą nacisk? Podajcie jakieś przykłady takich rodzicielskich zabiegów wychowawczych.

Celem zadania była rekonstrukcja wyobrażenia badanych na temat roli rodziców jako wychowawców, a także zorientowanie się, czy socjalizacja czytelnicza jest elementem tego wyobrażenia.

Nauczyciele jako wychowawcy

Na kogo starają się Was wychować nauczyciele? Co robią, co mówią, na co kładą nacisk? Co jest dla nich ważne? Podajcie jakieś przykłady takich nauczycielskich zabiegów wychowawczych.

Celem zadania jest rekonstrukcja wyobrażenia badanych na temat roli nauczycieli jako wychowawców, a także zorientowanie się, czy socjalizacja czytelnicza jest elementem tego wyobrażenia.

Rówieśnicy jako wzory

Co najbardziej cenicie w swoich rówieśnikach? Jakich ich cechy Wam imponują? Jakich osiągnięć oraz aktywności robią na Was wrażenie?

A jak Wasi rówieśnicy reagują na kogoś kto dużo czyta i jest ogólnie elokwentny? To bardziej obciach czy raczej cecha wyróżniająca?

Czy rozmawiacie w swoim kręgu o czytanych książkach, czy są to ciekawe, atrakcyjne rozmowy?

Grupa: matki maturzystów z Warszawy i z Puław oraz warszawscy robotnicy

Aspiracje związane z dziećmi

Jakiego sukcesu życzylibyście swoim dzieciom? Co Waszym zdaniem dzieci powinny umieć, żeby sobie w życiu poradzić? Jakie wartości staracie się im przekazać?

Wysiłki wychowawcze rodziców

Co robicie, żeby Wasze dzieci radziły sobie jak najlepiej w dorosłym życiu? A czy jest coś, co – jak sądzą – powinniście jeszcze dodatkowo robić?

Celem zadania jest zorientowanie się, czy aspiracje rodziców i wysiłki wychowawcze w jakikolwiek sposób łączą się z kulturą książki.